

УДК 005:330.341.1(477)

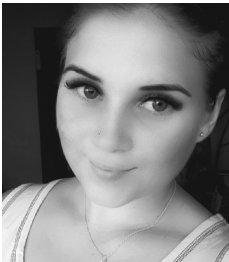

І.П. Ткаченко,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та обліку
Дніпровського державного технічного університету,
вул. Дніпробудівська, 2, м. Кам'янське, 51918, Україна
tkachenko2006@ua.fm*

М.О. Лисиця,

*магістрант кафедри фінансів та обліку
Дніпровського державного технічного університету,
вул. Дніпробудівська, 2, м. Кам'янське, 51918, Україна
tkachenko2006@ua.fm*

В.В. Сектименко,

*магістрант кафедри фінансів та обліку
Дніпровського державного технічного університету,
вул. Дніпробудівська, 2, м. Кам'янське, 51918, Україна,
tkachenko2006@ua.fm*

ДЕСТРУКТИВНІСТЬ ДЕВІАЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДЕПРИВАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ: ПРОЯВИ ТА МОЖЛИВОСТІ НІВЕЛЮВАННЯ

Анотація. У статті визначено основні прояви виникнення економічної депривації та деструктивної девіації інноваційного розвитку підприємств, висвітлені питання, які стосуються змісту та шляхів удосконалення стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємств в системі інституційної структури формування інноваційної поведінки.

Ключові слова: депривація, девіація, деструктивність, ризики, механізм, інновації, інноваційна активність, інституції, інноваційна структура, інноваційна поведінка.

Постановка проблеми. Стратегія успішного розвитку національних економічних систем країн-лідерів останніми роками тісно пов'язана з лідерством у дослідженнях і розробках, появою нових знань, розвитком високотехнологічного виробництва і створенням масових інноваційних продуктів. Розвиток інноваційного потенціалу – це не тільки шлях динамічного розвитку та успіху, а й засіб забезпечення безпеки та суверенітету країни, її конкурентоспроможності у сучасному світі. [1, с.2].

Необхідність впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі визначили мету Стратегії сталого розвитку «Україна 2020», схвалену Указом Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 року [2, с.2], та планів дій з імплементації Угоди про асоціацію з ЄС, зобов'язаннями України щодо досягнення національних цілей сталого розвитку на період до 2030 р.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням управління стратегічним та інноваційним розвитком підприємств присвячені дослідження таких закордонних та вітчизняних науковців, як І. Ансофф, Л. Антонюк, В. Аньшина, В. Василенко, Н. Гончарова, А. Грінюв, П. Друкер, С. Ілляшенко, Н. Краснокутська, О. Кузьмін, Р. Моборн, Ф. Ніксон, І. Павленко, М. Портер, І. Роджерс, Дж. Стрікленд, А. Томпсон, Р. Фатхутдінова, К. Фрімен, В. Чубай, Г. Швиденко, З. Шершньова, Й. Шумпетер та інші. Найбільш вагомими внесками у вивчення проблеми залучення інвестиційних ресурсів внесли: В. Геєць, М. Єрмошенко, Т. Єфіменко, В. Гордієнко, М. Крупка, Б. Крамарчук, А. Сухоруков, Л. Шевченко, В. Шлемко. Сучасні наукові праці щодо залежності стану економічної безпеки та її складових від обсягу іноземного інвестування стали предметом наукових досліджень: І. Бабець, Я. Жаліла, І. Мойсеєнко, М. Флейчук та ін.

Водночас, широке коло питань щодо запобігання проявів депривації та девіантності, визначення шляхів удосконалення управління інноваційною діяльністю підприємств в контексті формування механізму забезпечення стратегії їх інноваційного розвитку в системі інституційної структури формування інноваційної поведінки, ще недостатньо досліджені. Все це обумовлює актуальність цього дослідження.

Мета дослідження. Метою статті є узагальнення проявів економічної депривації та деструктивної девіації можливостей інноваційного розвитку підприємств України в системі інституційної структури формування їх інноваційної поведінки, пошук шляхів нівелювання їх негативних впливів та удосконалення механізму інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Конкурентна позиція України є неврівноваженою, що відображено у низці світових рейтингів. Вирішення питань реалізації системних перетворень у відновленні конкурентних позицій держави на міжнародних ринках, підвищення рівня її конкурентоспроможності, реалізації потужного

науково-технічного та соціального потенціалу України можливе лише за умови економічного зростання на основі інноваційного типу розвитку. Однак, розширення світових економічних кордонів, викликане результатами науково-технічного прогресу, зруйнувало будь-які обмеження у можливостях економічної взаємодії держав та суб'єктів господарювання, що спричинило зміни можливостей інвестування як у межах домогосподарств, так і на рівні держави. Переваги інтеграційних процесів сприяють проліфікації інвестиційних девіацій, що загрожують інвестиційній безпеці [3, с.2].

Об'єктивність діагностики стану інвестиційної безпеки залежить від адекватності оцінки ключових параметрів, їх тенденцій та впливу на економічне середовище. Тому набуває актуальності питання дослідження не лише факторів, які стимулюють поживавлення інвестиційної діяльності, серед яких виділяють: стабільність і передбачуваність соціально-економічного становища, сприятливий інвестиційний клімат, наявність стабільного споживчого ринку, фінансову стабільність, а й ті явища, які гальмують генерацію інвестиційних ресурсів, ідентифікують проблеми інвестиційної активності, засвідчують асиметрію як в економічному, так і в інноваційному розвитку. Крім того, відсутність єдиної методологічної парадигми при аналізі феномена девіантної поведінки, зокрема й проявів виникнення економічної депривації та деструктивної девіації інноваційного розвитку підприємств, в умовах сучасних глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, заважає досягнути певної уніфікації їх оцінки.

Основним рушієм прогресу, без якого неможливий розвиток, є впровадження інновацій. Однак за роки незалежності в Україні наука втратила функції впливу на соціально-економічний розвиток держави, до критичного рівня знизився показник вітчизняного науково-технічного потенціалу, що загрожує національній безпеці України, про що зазначено у постанові Верховної Ради України № 182-VIII від 11.02.2015р. «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави». Проблема має системний характер і обумовлена загальними принципами організації соціально-економічної діяльності в Україні [4, с.2].

В Україні відбувається поступова деградація інноваційного потенціалу: за даними Держстату, кількість дослідників в Україні стрімко скорочується (зі 133744 осіб у 2010 році до 59392 у 2017 році), наукоємність ВВП (витрати на дослідження та розробки за всіма джерелами у відсотках до ВВП) у 2017 р. становила лише 0,45 %, динаміка кількості підприємств, що займаються інноваціями, негативна (у 2017 році відбулося скорочення кількості підприємств промисловості, що провадили інноваційну діяльність, на 9% порівняно з 2016 р. до 16,2% всіх промислових підприємств), хоча окремі взірці інноваційного підприємництва та високих технологій, що успішно розвиваються, у нашій економіці існують. Інвестиції у

нематеріальні активи протягом останніх п'ятнадцяти років становили близько 2-4% усіх капітальних інвестицій, а частка видів діяльності, що відносяться до високотехнологічних та середньовисокотехнологічних, в обсязі реалізованої промислової продукції у 2017 році становила 11,3% [1, с.3].

Промисловість зможе бути рушієм прискорення економічного розвитку та якісних змін у структурі економіки лише після суттєвої модернізації, виправлення ситуації зі зношеністю основних фондів на більш ніж 80% та впровадження новацій і переходу до виробництва конкурентоспроможних продуктів з високою часткою доданої вартості [1, с.3]. Передумовою досягнення стабільного стану економіки й соціально-економічного зростання країни є подолання кризового стану вітчизняних підприємств та розвиток інноваційного підприємництва. Про стан економіки країни свідчать фінансові результати діяльності підприємств України. Динаміку фінансових результатів діяльності підприємств України, зокрема й промислових, наведено в таблиці 1.

Результати розрахунків, здійснених за даними Держкомстату України (без урахування результатів діяльності малих підприємств, бюджетних установ, НАК «Нафтогаз України», ДК «Укртрансгаз», ВАТ «Укртранснафта», ЗАТ АК «Аеросвіт»), свідчать про те, що частка збиткових вітчизняних підприємств є значною. Загальні обсяги їхніх збитків у 2009 році – після спалаху світової фінансово-економічної кризи – перевищували обсяги отриманих прибутків у цілому по Україні на 45011,3 млн грн. У 2010–2013 роках частка збиткових підприємств коливалась від 34,1% до 41,3%, однак у 2012 році отримано кумулятивний фінансовий результат до оподаткування 122210 млн грн – найвищий за 2010–2013 роки.

Хоча протягом 2014–2016 років кількість збиткових підприємств знизилась та коливалась у межах 26,6% до 33,7%, їхні збитки перевищили позитивні фінансові результати, що вплинуло на формування кумулятивних збитків в цілому по Україні. Найбільші кумулятивні збитки отримані у 2014 році – у сумі 523587 млн грн та у 2015 році – 340126 млн. грн. У 2016 році – сума перевищення збитків підприємств України над прибутками становить 22201,5 млн грн. У 2017 році кількість збиткових підприємств України зросла до 27,2%, однак сума перевищення прибутків над збитками становила 274831,6 млн грн – це найвищий результат протягом усього аналізованого періоду. За перше півріччя 2018 року в цілому по Україні отримано кумулятивний прибуток у сумі 189780,8 млн грн. Аналогічною є тенденція отриманих фінансових результатів промислових підприємств України, які акумулюють 27–41% збитків.

По Дніпропетровській області, незважаючи на загальне скорочення кількості збиткових підприємств, у 2016 році отримано найвищий негативний фінансовий результат – 178796,2 млн грн, або 32,68% від загального негативного фінансового результату підприємств України.

Таблиця 1

**Фінансові результати діяльності підприємств України
за 2009 – 2018 роки (млн грн)**

Показники	Фінансовий результат до оподаткування	Підприємства, які отримали прибуток		Підприємства, які мали збитки	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
В ц і л о м у п о У к р а ї н і					
2009 рік всього	-45011,3	60,1	143706,6	39,9	188717,9
Промисловість	-4760,7	59,7	43697,4	40,3	48458,1
2010 рік всього	58334,0	59,0	212008,6	41,0	153674,6
Промисловість	31221,1	58,7	68933,1	41,3	37712,0
2011 рік всього	122210,0	65,1	272726,2	34,9	150516,2
Промисловість	58892,4	62,6	107006,8	37,4	48114,4
2012 рік всього	101884,7	64,5	277938,5	35,5	176053,8
Промисловість	21353,4	62,4	86504,1	37,6	65150,7
2013 рік всього	29283,2	65,9	234513,7	34,1	205230,5
Промисловість	13698,3	63,3	81336,9	36,7	67638,6
2014 рік всього	-523587,0	66,3	334517,3	33,7	858104,3
Промисловість	-166414,0	63,3	76253,3	36,7	242667,3
2015 рік всього	-340126,6	73,7	475321,2	26,3	815447,8
Промисловість	-181360,9	72,9	90315,9	27,1	271676,8
2016 рік всього	-22201,5	73,4	523759,4	26,6	545960,9
Промисловість	-7569,6	72,8	141475,3	27,2	149044,9
2017 рік всього	274831,6	72,8	674386,5	27,2	399554,9
Промисловість	87461,7	71,8	232213,1	28,2	144751,4
2018 рік (1 півріччя)	189780,8	71,7	289737,0	28,3	99956,2
Промисловість	117297,9	70,9	157978,7	29,1	40680,8
П о Д н і п р о п е т р о в с ь к і й о б л а с т і					
2009 рік	-5833,9	57,9	13493,7	42,1	19327,6
2010 рік	21157,5	57,2	39615,8	42,8	18458,3
2011 рік	24561,0	64,5	42954,8	35,5	18393,8
2012 рік	11649,8	62,9	33311,0	37,1	21661,2
2013 рік	-584,7	65,4	1263,9	34,6	1848,
2014 рік	-54878,6	65,7	31375,7	34,3	86254,3
2015 рік	-46590,6	74,2	34544,5	25,8	81135,1
2016 рік	-128388,4	73,4	50407,8	26,6	178796,2
2017 рік	51394,5	73,1	82269,0	26,9	30874,5
2018 рік (1 півріччя)	26125,8	71,3	42269,4	28,7	16143,6

Кумулятивні збитки – 128388,4 млн грн більше ніж у п'ять разів перевищують негативний кумулятивний результат підприємств України в цілому. Результати розрахунків засвідчили кризу ефективності діяльності майже 30% вітчизняних підприємств.

Варто зазначити, що для вітчизняних підприємств характерна також криза платоспроможності. Вона пов'язана з тим, що на сучасному етапі Україна переживає наслідки світової економічної та фінансової кризи, посиленої ескалацією українсько-російського конфлікту. Цей процес супроводжується невирішеними проблемами управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, які посилилися особливо гостро у зв'язку з несвоєчасністю платежів, повернення боргів у неповному обсязі, виникненням сумнівних боргів, що суттєво вплинуло на стійкість фінансового становища як окремо взятого підприємства, окремого регіону, так і країни в цілому.

Із таблиці 2 видно, що протягом 2008–2017 років інтенсивність зростання дебіторської заборгованості українських підприємств змінювалася значними темпами: з 37,9% – у 2008 р. до 18,2% – у 2017 р. Починаючи з 2008 року сума дебіторської заборгованості українських підприємств перевищує обсяг ВВП: у 2009 р. – на 21,1%, у 2015 р. – на 23,7%, у 2016 р. – на 22,7%, у 2017 році – на 16,0%. Темпи росту кредиторської заборгованості приблизно такі, як і темпи росту дебіторської заборгованості. Протягом 2008–2017 років сума кредиторської заборгованості українських підприємств (без урахування результатів діяльності банків та бюджетних установ) зростала значними темпами: на 31,3% – у 2008р., у 2016 році – зросла на 22,0%, у 2017 році – на 15,5%. Треба зазначити, що, починаючи з 2008 року, сума кредиторської заборгованості українських підприємств перевищує ВВП: у 2008 р. – на 15,3%, у 2013 р. – на 48,1%, у 2016 році – на 11,2%, і лише у 2017 році сума кредиторської заборгованості підприємств нижча від ВВП на 1,8%.

Загалом, за даними Держкомстату України, станом на 31.12.2017 року обсяг ВВП становив 2982920 млн грн, дебіторська заборгованість – 3459248 млн грн, кредиторська заборгованість – 2928507,6 млн грн. Протягом 2008–2013 років кредиторська заборгованість підприємств значно перевищувала суми дебіторської заборгованості, лише протягом 2014–2017 років вартість дебіторської заборгованості перевищувала суми кредиторської заборгованості (рис. 1). Побудовані тренди експоненціального згладжування темпів зростання часток кредиторської та дебіторської заборгованості у ВВП на 2018–2020 роки мають незначні тенденції до їх скорочення. Зниження темпів зростання дебіторської та кредиторської заборгованості викликане, в першу чергу, скороченням обсягів виготовлення і реалізації продукції підприємств.

Як свідчать розрахунки, зведені у таблиці 2, протягом 2008 – 2013 років розмір коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей незначно коливався у межах від 0,82 до 0,87. У 2014–2017 роках значення цього показника становить від 1,13 до 1,18 відповідно. За умов інфляційного знецінення коштів, зниження обсягів виробництва, зростання цього показника негатив-

но вплине на платоспроможність та ліквідність підприємств та засвідчуватиме, врешті-решт, лише перевищення відпускної ціни продукції над собівартістю. Вважаємо, що така динаміка викликана рядом негативних факторів: погіршенням платіжних можливостей покупців продукції, постійно зростаючою конкуренцією, консолідацією посередників збутової діяльності всередині країни, надзвичайно високими та неконтрольованими темпами інфляції, невідповідністю між стадіями руху оборотного капіталу підприємств різних галузей.

Необхідно особливо зазначити, що воєнні дії на сході нашої країни завдають нищівного удару економічній системі в цілому і розвитку науки та науково-технічної сфери зокрема. Під впливом подій 2014–2017 років економічна ситуація характеризується подальшим занепадом [5, с.2]. Нинішнє українсько-російське протистояння серйозно впливає на фінансову ситуацію в обох країнах і макроекономічні аспекти їхнього розвитку. Нинішнє протистояння з Росією завдає збитків Україні... [6, с.8].

Комплексна взаємодія показників за відсутності належних заходів стабілізації ситуації призводить до підсилення процесів занепаду економіки [5, с. 2]. Варто зазначити, що саме на реальному секторі економіки відобразився нищівний удар від збройного протистояння. Окрім цього, в сучасній економіці, яка характеризується стійкими інфляційними тенденціями, схильністю до кризових явищ, дефіцитом ресурсів, загостренням конкуренції на традиційних ринках, зростанням соціальних потреб, а відтак і зарплатної та податкової складової в собівартості продукції, що закономірно обумовлює перманентне зростання цін та інфляцію, єдиним способом забезпечення підприємствам можливості як для простого відтворення, так і подальшого зростання на основі зміцнення їх конкурентоспроможності, є інновації. Водночас є очевидними промахи в державній політиці щодо невизначеності її пріоритетів, недостатності важливих для відновлення економіки проектів розвитку та складності їх імплементації. Крім того, нерозвиненість національної інноваційної системи, як передумови формування нових джерел зростання, не забезпечує підвищення конкурентоспроможності країни.

Дані таблиці 3 свідчать, що протягом аналізованого періоду інноваційна активність вітчизняних підприємств залишається на вкрай низькому рівні (дані Держкомстату України наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей). Так, протягом аналізованого періоду інноваційною діяльністю займалися від 12,8 до 18,9% підприємств. Крім того, як свідчать дані таблиці 4, відбулося скорочення загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності. Так, якщо за базу взяти 2007 рік, то загальна сума витрат становила 10821,0 млн грн, у 2017 році – 9117,5 млн грн. Враховуючи вплив інфляційного знецінення грошей за аналізований період, навіть за даними офіційних статистичних спостережень, вартість загальної суми витрат за напрямками інноваційної діяльності у 2017 році в розмірі співставних цін становить 1613,6 млн грн, або у 6,7 раза менше, ніж у 2007 році.

Таблиця 2
Динаміка питомої ваги дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств у ВВП України протягом 2008–2017 рр.

Показники	01.01. 2009р.	01.01. 2010р.	01.01. 2011р.	01.01. 2012р.	01.01. 2013р.	01.01. 2014р.	01.01. 2015р.	01.01. 2016р.	01.01. 2017р.	31.1. 2017р.
Дебіторська заборгованість, млн грн	954606	1106143,6	1308084,8	149971,5	1701397,3	1778103,7	1962772,1	2409043,7	2926240,4	3459248
Темпи зростання дебіторської заборгованості, %	137,9	115,9	118,3	114,7	113,4	104,5	110,4	122,7	121,5	118,2
Кредиторська заборгованість, млн грн	1093087,5	1293910,7	1552351,2	1839503,5	2065065,8	2169850,8	1733245,0	2099165,0	2561471,8	2928507,6
Темпи зростання кредиторської заборгованості, %	131,3	118,4	120,0	118,5	112,3	105,1	79,9	121,1	122,0	115,5
Перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською, млн грн	138481,5	187767,1	244266,4	339532	363668,5	1391747,1	229527,1	-309878,9	-364768,6	-530740,4
ВВП, млн грн	948056	913345	1082569	1302079	1411238	1465198	1586915	1988544	2385367	2982920
Темпи зростання ВВП, %	131,5	96,3	118,5	120,3	108,4	103,8	108,3	125,4	120,0	125,1
Частка дебіторської заборгованості у ВВП, %	100,7	121,1	120,8	115,2	120,6	121,4	123,7	121,1	122,7	116,0
Частка кредиторської заборгованості у ВВП, %	115,3	141,7	143,4	141,3	146,3	148,1	109,2	105,6	111,2	98,2
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	0,87	0,85	0,84	0,82	0,82	0,82	1,13	1,15	1,14	1,18

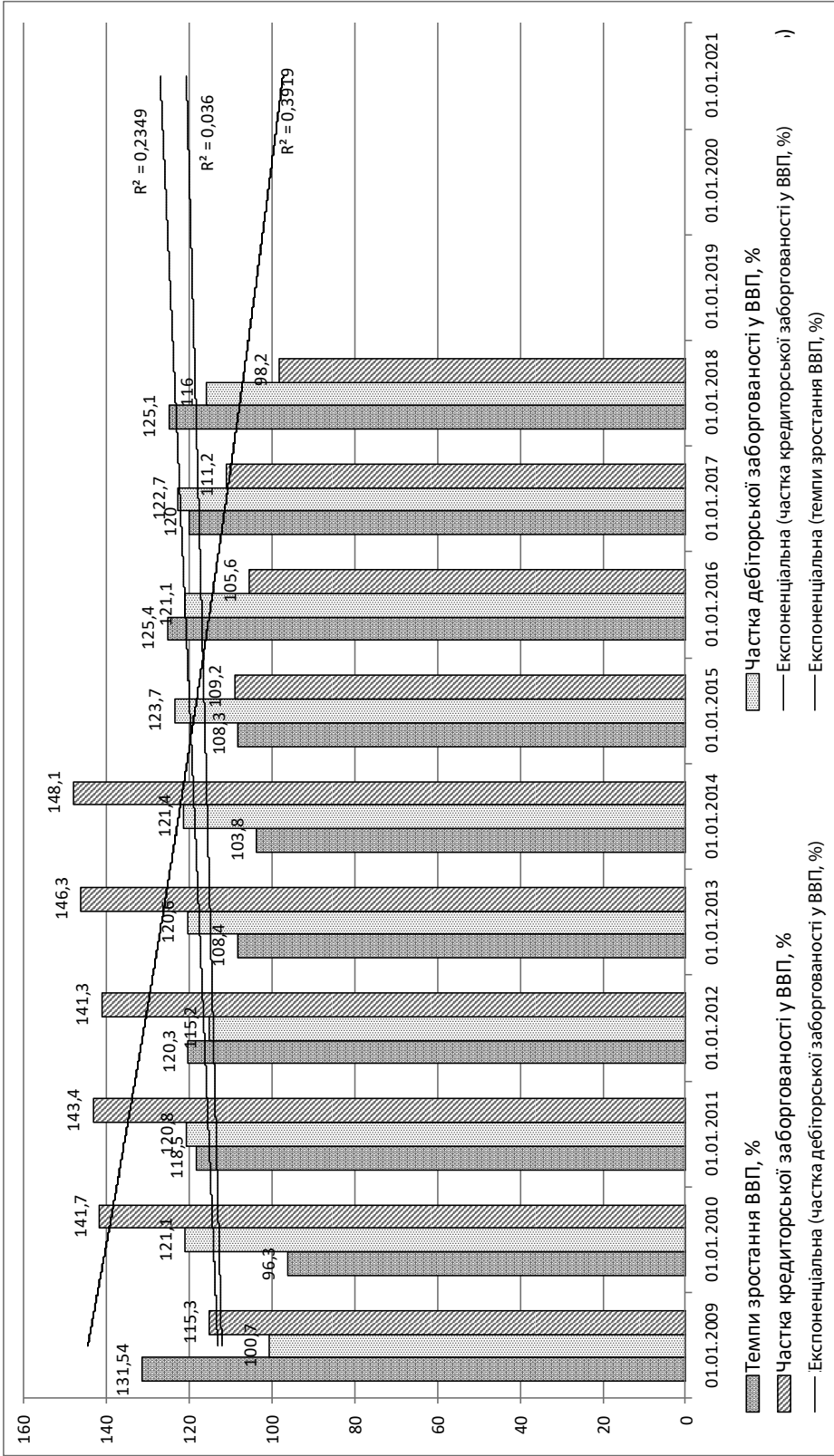

Рис. 1. Динаміка темпів змін ВВП України та часток дебіторської і кредиторської заборгованості у ВВП.

* Розраховано за даними Держкомстату України.

Таблиця 3.

Інноваційна активність підприємств України

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	Зокрема за напрямками					
			Дослідження і розробки ¹	Зокрема		Придбання інших зовнішніх знань	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	Інші витрати
				Внутрішні НДР	Зовнішні НДР			
	%	млн грн						
2007	14,2	10850,9	986,5	793,6	192,9	328,4	7471,1	2064,9
2008	13,0	11994,2	1243,6	958,8	284,8	421,8	7664,8	2664,0
2009	12,8	7949,9	846,7	633,3	213,4	115,9	4974,7	2012,6
2010	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	5051,7	1855,8
2011	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	324,7	10489,1	2440,2
2012	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47,0	8051,8	2185,5
2013	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87,0	5546,3	2290,9
2014	16,1	7695,9	1754,6	1221,5	533,1	47,2	5115,3	778,8
2015	17,4	13813,7	2039,5	1834,1	205,4	84,9	11141,3	548,0
2016	18,9	23229,5	2457,8	2063,8	394,0	64,2	19829,0	878,4
2017	16,2	9117,5	2169,8	1941,3	228,5	21,8	X	5898

Дані таблиць 5 та 6 свідчать, що протягом аналізованого періоду інноваційна активність вітчизняних промислових підприємств залишається на вкрай низькому рівні. Так, інноваційною діяльністю займалися від 10,7 до 16,6%. Водночас, незважаючи на зростання питомої ваги підприємств промисловості, які впроваджували інновації, питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, починаючи з 2008 року, мала тенденцію до скорочення, особливо це відчутно протягом останніх шести років. Фінансування інноваційної діяльності підприємств промисловості здійснювалось, здебільшого, за рахунок власного капіталу.

Таблиця 4.

Загальний обсяг витрат за напрямками інноваційної діяльності

роки	питома вага підприємств, що займалися інноваціями	загальна сума витрат	Зокрема за напрямками					
			дослідження і розробки	Зокрема		придбання інших зовнішніх знань	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР			
	%	млн.грн.						
2007	14,2	10821,0	986,4	793,5	192,9	328,4	7441,3	2064,9
2008	13,0	11994,2	1243,6	958,8	284,8	421,8	7664,8	2664,0
2009	12,8	7949,9	846,7	633,3	213,4	115,9	4974,7	2012,6
2010	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	5051,7	1855,8
2011	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	324,7	10489,1	2440,2
2012	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47,0	8051,8	2185,5
2013	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87,0	5546,3	2290,9
2014	16,1	7695,9	1754,6	1221,5	533,1	47,2	5115,3	778,8
2015	17,3	13813,7	2039,5	1834,1	205,4	84,9	11141,3	548,0
2016	18,9	23229,5	2457,8	2063,8	394,0	64,2	19829,0	878,4
2017	16,2	9117,5	2169,8	1941,3	228,5	21,8	5898,8	1027,1

Таблиця 5

Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Впроваджено нових технологічних процесів	зокрема маловідходні, ресурсо-зберігаючі	Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	З них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3
2013	13,6	1576	502	3138	809	3,3
2014	12,1	1743	447	3661	1314	2,5
2015	15,2	1217	458	3136	966	1,4
2016	16,6	3489	748	4139	1305	...
2017	14,3	1831	611	2387	751	0,7

Таблиця 6

Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств

	Загальна сума витрат	Зокрема за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
млн грн					
2007	10821,0	7969,7	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3
2014	7695,9	6540,3	344,1	138,7	672,8
2015	13813,7	13427,0	55,1	58,6	273,0
2016	23229,5	22036,0	179,0	23,4	991,1
2017	9117,5	7704,1	227,3	107,8	1078,3

Як свідчать дані таблиці 5, триває руйнація фундаментальної бази для забезпечення структурних реформ на інноваційних засадах, що негативно відбивається на динаміці рівня витрат на фінансування науково-технічних робіт (із 0,93 % ВВП у 2007 р. до 0,64% ВВП у 2015 р. за прийняттого значення 2% ВВП; за 2016 та 2017 роки інформацію не оприлюднено) та свідчить про посилення девіантної поведінки органів державної влади, яка має характер деліквентної поведінки та посилює загрозу інноваційній безпеці держави.

Необхідно зазначити, що показники інноваційного розвитку в промисловості України значно відстають від аналогічних світових значень. Так, у провідних країнах частка підприємств, що впроваджують інновації, вчетверо більша, ніж в Україні, що свідчить про прояви економічної депривації реального сектора економіки, яка визначається як скорочення або втрата можливості виходу на траєкторію сталого економічного розвитку.

Важливою подією 2014 р. стало підписання Україною Угоди про асоціацію, що відкриває значні перспективи для реального сектора економіки. У промисловому секторі Угода про асоціацію надає нового імпульсу інноваційним зрушенням України завдяки розширенню можливостей її участі в програмах науково-технічного розвитку ЄС та інтеграції України в Європейський дослідницький простір. 20 березня 2015 р. підписано Угоду між Україною та ЄС про участь України у Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020», яка об'єднує всі програми ЄС із фінансування досліджень та інновацій та дозволяє підприємствам та організаціям брати участь у проектах Програми на однакових із країнами – членами ЄС умовах. У грудні 2016 року департаментом економічної стратегії та макро-економічного прогнозування Міністерства економічного розвитку і торгівлі України на основі опитування провідних експертів у сфері

макроаналізу та прогнозування спрогнозовано економічний і соціальний розвиток України на 2016–2018 роки. Максимальний консенсус – оцінка зовнішніх та внутрішніх ризиків має інтегральне значення 16. Зважаючи на непередбачувані тенденції розвитку вітчизняної економіки на початку поточного року та невизначеність стосовно майбутнього міжнародного співробітництва, результати опитувань експертів продемонстрували різне спрямування динаміки оцінок внутрішніх та зовнішніх ризиків. При цьому простежується загальна тенденція послаблення як внутрішніх, так і зовнішніх ризиків.

Найімовірнішим зовнішнім ризиком у 2018 році стала «ескалація українсько-російського конфлікту» з інтегральною оцінкою (9) проти (7) у попередньому опитуванні. Проте спостерігається послаблення цього ризику порівняно з 2016 та 2017 роками, інтегральні оцінки (11) та (10) відповідно. Послаблення демонструє і ризик «згорання іноземними компаніями інвестиційних планів або перенесення термінів їх реалізації на майбутній період у зв'язку з макроекономічною невизначеністю» (6) проти (8) у попередньому опитуванні, та (10) і (8) у 2016 та 2017 роках відповідно. Водночас, інтегральна оцінка ризику «дефіциту зовнішнього фінансування та звуження можливостей доступу до міжнародних ринків капіталу» залишається незмінною протягом трьох опитувань поспіль [7, с.17].

Низка суттєвих геополітичних, внутрішніх політичних та соціально-економічних змін і перетворень змушує констатувати докорінну зміну як самої економіки України, так і умов її функціонування. Відбувається поступова диверсифікація пріоритетів економічного зростання. Змінюється зовнішнє ставлення до України і навіть зовнішньоекономічне оточення [8, с.11]. За таких умов стратегічним завданням влади є зміна парадигми розвитку і запуск нових інструментів, налагодження нових взаємовідносин та правил гри на ринку. Реформування економіки країни має відбуватися в умовах збереження певних викликів та ризиків, зокрема, це загроза ескалації бойових дій на сході, вірогідність погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури на світових товарних ринках, міграційні процеси, гальмування, деструктивна девіація та депривація інвестиційної активності.

Висновки. Розуміючи всю відповідальність та складність поставлених завдань, урядом було розроблено та прийнято Середньостроковий план пріоритетних дій уряду до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 року №275-р), який передбачає поступовий перехід від споживчої до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки. Нині обговорюється проект Стратегії інноваційного розвитку України на період до 2030 року, яка є крос-секторальною, спрямованою на вирішення питань розвитку інноваційної діяльності, спільних для усіх сфер економіки. Зважаючи на те, що саме інноваційний потенціал має стати рушієм економічного зростання та водночас сприяти розвитку усіх сфер економіки, зокрема й промисловості та аграрного сектора. Україна має низку конкурентних переваг, які дозволяють їй успішно виробляти інтелектуальні продукти, найвигідніші з яких – це інновації, передусім (але не тільки) науково-технічного характеру. Основою укра-

їнської інноваційної конкурентоспроможності має стати людський капітал, а також знання й результати наукових досліджень. Їх ефективна реалізація в Україні з перспективою виходу на світові ринки сприятиме розвитку країни [1, с.4].

Список використаних джерел

1. **Проект Стратегії інноваційного розвитку України на період до 2030 року.** [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2018/10/22/innovatsiyного-rozvitku-ukraini.pdf>.
2. **Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»** [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
3. **Охримович М.М.** Девіації стану інвестиційної безпеки України: джерела виникнення та форми прояву [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/164.pdf.
4. **Постанова Верховної Ради України № 182-VIII від 11.02.2015 р.** «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/182-19>.
5. **Комплексна оцінка економічної ситуації в Україні у 2014-2015 рр.** (частина 1: Загальна оцінка макроекономічної ситуації) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://iac.org.ua/kompleksna-otsinka-ekonomichnoyi-situatsiyi-v-ukrayini-u-2014-2015-rr-chastina-1-zagalna-otsinka-makroekonomichnoyi-situatsiyi/>.
6. **Кулицький С.** Економічні аспекти нинішнього українсько-російського протистояння. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://nbuviiar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=387.
7. **Україна: перспективи розвитку.** [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=8089b0f3-7748>.
8. **Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2018–2020 роки.** [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=6f0c32bc-26e9-460>.

References

1. **Project of Strategy of innovative development of Ukraine on a period 2030 to.** [Electronic resource] // Access mode: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2018/10/22/innovatsiyного-rozvitku-ukraini.pdf>.
2. **Decree of President of Ukraine from January, 12, 2015 № 5/2015 «About Strategy of steady development «Ukraine – 2020»** [Electronic resource] // Access mode: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
3. **M. M. Ohrymovych,** Investment security deviations sn Ukraine: sources and forms of manifestation [Electronic resource] // Access mode: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/164.pdf.
4. **Resolution of Verkhovna Rada of Ukraine № 182 – VIII from 11.02.2015** «About Recommendations of the parliamentary listening on a theme : «About the state and legislative providing of development of science and scientific and technical sphere of the state» [Electronic resource] // Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/182-19>.
5. **A complex estimation of economic situation is in Ukraine in 2014-2015 (part 1: the General estimation of macroeconomic situation)** [Electronic resource] // Access

mode: <http://iac.org.ua/kompleksna-otsinka-ekonomichnoyi-situatsiyi-v-ukrayini-u-2014-2015-rr-chastina-1-zagalna-otsinka-makroekonomichnoyi-situatsiyi>

6. **Kulycky S.** the Economic aspects of present російського opposition. [Electronic resource] // Access mode: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=387.

7. **Ukraine:** prospects of development. [Electronic resource] // Access mode: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=8089b0f3-7748>.

8. **A prognosis** of economic and social development of Ukraine is on 2018-2020. [Electronic resource] // Access mode: <http://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=6f0c32bc-26e9-460>.

Ирина Петровна Ткаченко,

*к.э.н., доцент, доцент кафедры финансов и учета Днепропетровского государственного технического университета, ул. Днепропетровская, 2, г. Каменское, 51918, Украина
tkachenko2006@ua.fm*

Марина Александровна Лисица,

*магистрант кафедры финансов и учета Днепропетровского государственного технического университета, ул. Днепропетровская, 2, г. Каменское, 51918, Украина
tkachenko2006@ua.fm*

Виктория Викторовна Сектименко,

*магистрант кафедры финансов и учета Днепропетровского государственного технического университета, ул. Днепропетровская, 2, г. Каменское, 51918, Украина
tkachenko2006@ua.fm*

Деструктивность девиации экономической депривации инновационного развития предприятий Украины: проявления и возможности нивелирования

Аннотация. Стратегия успешного развития национальных экономических систем стран-лидеров в последние годы тесно связана с лидерством в исследованиях и разработках, появлением новых знаний, развитием высокотехнологичного производства и созданием массовых инновационных продуктов. Развитие инновационного потенциала – это не только путь динамического развития и успеха, но и средство обеспечения безопасности и суверенитета страны, ее конкурентоспособности в современном мире. Необходимость внедрения в Украине европейских стандартов жизни и выход Украины на ведущие позиции в мире определили цель Стратегии устойчивого развития «Украина-2020», одобренную Указом Президента Украины № 5/2015 от 12 января 2015 года, и планов действий по имплементации Соглашения об ассоциации из ЕС, обязательствами Украины относительно достижения национальных целей устойчивого развития на период до 2030 г.

В статье определены основные проявления возникновения экономической депривации и деструктивной девиации инновационного развития предприятий, освещены вопросы, касающиеся содержания и путей усовершенствования стратегического управления инновационной деятельностью предприятий в системе институциональной структуры формирования инновационного поведения.

Реформирование экономики страны должно происходить в условиях определенных вызовов и рисков, в частности, это угроза эскалации боевых действий на востоке, достоверность ухудшения внешнеэкономической конъюнктуры на мировых товарных рынках, миграционные процессы, торможения, деструктивная девиация и депривация инвестиционной активности. Основой украинской инновационной конкурентоспособности должен стать человеческий капитал, а также знания и результаты научных исследований.

Ключевые слова: депривация, девиация, деструктивность, риски, механизм, инновации, инновационная активность, институции, инновационная структура, инновационное поведение.

Irina Tkachenko,

is a candidate of economic sciences, associate professor of department of finances and account of the Dnepr state technical university , of street of Dniprobudivska, 2, Kamyanske, 51918, Ukraine tkachenko2006@ua.fm

Maryna Lysytsia,

master degree of department of finances and account of the Dnepr state technical university, of street of Dniprobudivska, 2, Kamyanske, 51918, Ukraine tkachenko2006@ua.fm

Viktoria Sektymenko,

master degree of department of finances and account of the Dnepr state technical university, of street of Dniprobudivska, 2, Kamyanske, 51918, Ukraine tkachenko2006@ua.fm

Destructive of deviation and economic deprivation of innovative development of enterprises of Ukraine: displays and possibilities of leveling

Abstract. Strategy of successful development of the national economic systems of countries-leaders the last years is closely related to leadership in research-and-developments, by appearance of new knowledge, development of hi-tech production and creation of mass innovative products. Development of innovative potential is not only a way of dynamic development and success but also backer-up of safety and sovereignty of country, to her competitiveness in the modern world. The necessity of introduction in Ukraine of європейських standards of life and exit of Ukraine on leading positions in the world defined the aim of Strategy of steady development «Ukraine 2020» approved by Decree of President of Ukraine № 5/2015 from January, 12, 2015 and plans of operating under implementation of Agreement about an association from EC, by the obligations of Ukraine in relation to the achievement of national Aims of steady development on a period 2030 to

The basic displays of origin of economic deprivation and destructive deviation of innovative development of enterprises, lighted up questions that touch maintenance and ways of improvement of strategic management of enterprises innovative activity in the system of institutional structure of forming of innovative behavior, are certain in the article.

Reformation of economy of country must take place in the conditions of maintenance of certain calls and risks, in particular, it is a threat of escalation of the battle operating on east, authenticity of worsening of the external economic state of affairs on world commodity markets, migratory processes, braking, destructive deviation and депривація of investment activity. A human capital, and also knowledge and results of scientific researches, must become basis of the Ukrainian innovative competitiveness.

Keywords: *deprivation, deviation, destructive, risks, mechanism, innovations, innovative activity, institutes, innovative structure, innovative behavior.*